

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Sylwia Pokrywczyńska

nauczyciel języka polskiego w Liceum Ogólnokształcącym im. Kazimierza Wielkiego w Kole

Temat zajęć: **Sytuacja Żydów w Kraju Warty jako przykład
represji na tle etnicznym**

Spis treści

Poziom edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Cele edukacyjne	3
ogólne	3
szczegółowe	4
Metody dydaktyczne	4
Środki dydaktyczne	4
teksty źródłowe	4
fotografie	4
Przebieg zajęć	5
I. Wprowadzenie	5
II. Rozwinięcie	5
III. Podsumowanie	6
Uwagi do realizacji	7
Załączniki	8
Załącznik nr 1	8
Załącznik nr 2	10
Załącznik nr 3	11
Załącznik nr 4	12
Załącznik nr 5	13

Poziom edukacyjny

szkoła ponadpodstawowa, wiedza o społeczeństwie (poziom: podstawowy)

Czas trwania zajęć

2 × 45 minut

Odniesienie do podstawy programowej

1. Człowiek i społeczeństwo.

1) Uczeń wyjaśnia, czym są potrzeby człowieka i ustala ich hierarchię, uwzględniając społecznie akceptowany system aksjologiczny.

4) Uczeń przedstawia – z wykorzystaniem wyników badań opinii publicznej – katalog wartości afirmowanych w społeczeństwie polskimi dokonuje jego analizy; analizuje rolę wartości w światopoglądzie.

4. Prawa człowieka i ich ochrona.

1) Uczeń wymienia „zasady ogólne” i katalog praw człowieka zapisane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

4) Uczeń przedstawia szczegółowe prawa mniejszości narodowych i etnicznych oraz grupy posługującej się językiem regionalnym w Rzeczypospolitej Polskiej; pozyskuje informacje na temat praw mniejszości polskiej w różnych państwach.

7) Uczeń wykazuje różnice w przestrzeganiu praw człowieka w państwie demokratycznym i niedemokratycznym; przedstawia problem łamania praw człowieka w wybranym państwie niedemokratycznym.

5. Prawo w Rzeczypospolitej Polskiej.

2) Uczeń przedstawia źródła prawa w Rzeczypospolitej Polskiej – wykazuje szczególną moc konstytucji; przedstawia procedurę ustawodawczą.

7. Współczesne stosunki międzynarodowe.

4) Uczeń przedstawia konflikty etniczne na obszarze państw członkowskich Unii Europejskiej; lokalizuje je, wyjaśnia przyczyny i konsekwencje.

Cele edukacyjne

ogólne

- kształtowanie postawy niezgody na przejawy łamania praw człowieka i praw obywatelskich ze względu na pochodzenie lub wyznawaną religię;
- dostrzeganie wpływu polityki światowej na losy jednostki lub grupy etnicznej;
- rozwijanie zdolności efektywnej pracy w grupie;
- doskonalenie umiejętności analizy i interpretacji tekstów źródłowych, materiałów ikonograficznych i aktów prawnych;
- rozumienie potrzeby zaangażowania w ochronę mniejszości narodowej będącej częścią społeczeństwa polskiego;

szczegółowe

uczeń

- zna zapisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej na temat podstawowych praw obywatelskich;
- rozumie, że nietykalność osobista jest jednym z podstawowych konstytucyjnych praw obywatelskich, polegających na zakazie pozbawienia wolności z wyjątkiem przypadków przewidzianych prawem;
- wie, że każdy obywatel ma prawo do sprawiedliwego procesu sądowego;
- zna i potrafi stosować pojęcia: *ksenofobia*, *antysemityzm*, *rasizm*, *środki przymusu bezpośredniego*;
- zna i rozumie prawo obywatela do wyboru miejsca zamieszkania;
- rozumie, że w państwie demokratycznym praca jest źródłem zarobkowania, ale też drogą samorealizacji i rozwoju potencjału intelektualnego człowieka;
- potrafi uzasadnić swoje stanowisko na temat łamania praw poszczególnych grup etnicznych lub wyznaniowych;
- potrafi za pomocą niewerbalnych środków komunikacji przekazać emocje oraz doświadczenia osobiste i zbiorowe Żydów podanych represjom ze względu na przynależność etniczną.

Metody dydaktyczne

- praca z tekstem źródłowym;
- praca ze źródłem ikonograficznym;
- dyskusja;
- praca w grupach;
- metoda dramy;
- elementy wykładu.

Środki dydaktyczne

teksty źródłowe

- Michael Alberti, *„Nikczemna perfidia, niska, bezmierna chciwość oraz zimne, wyrachowane okrucieństwo” – ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej w Kraju Warty* [tekst źródłowy nr 2];
- *Relacja nieznanego autora opisująca publiczne wymierzenie kary chłosty Żydom z Nieszawy (fragmenty)* [tekst źródłowy nr 4];
- *Wspomnienia Firy Sochaczewskiej na temat pierwszych tygodni okupacji niemieckiej w Poznaniu i sytuacji ludności żydowskiej oraz o wyjeździe do Łodzi* [tekst źródłowy nr 11];
- *Oznakowanie ludności żydowskiej w Kraju Warty* [tekst źródłowy nr 12];
- *Fragment relacji opisującej wysiedlenie ludności żydowskiej z Konina w 1939 r.* [tekst źródłowy nr 17];
- *Wspomnienie Lisabeth Judelowitsch-Brodie dotyczące wysiedleń ludności żydowskiej z Poznania w Grudniu 1939 r.* [tekst źródłowy nr 19];
- *Zarządzenie w sprawie zatrudnienia Żydów, z 31 października 1941 r.* (fragmenty) [tekst źródłowy nr 32];
- *Fragment wspomnień Arie Goldsteina, więźnia obozów pracy przymusowej, dotyczących pracy przymusowej oraz warunków życiowych w obozie w Nekli* [tekst źródłowy nr 34];

fotografie

- *Mieszkańcy getta Konstancja w Kutnie, 1940–1942. Ze zbiorów Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie* [fotografia nr 8];
- *Resort metalowy w Litzmannstadt Getto. Ze zbiorów Archiwum Państwowego w Łodzi* [fotografia nr 10].

Przebieg zajęć

I. Wprowadzenie

Nauczyciel informuje uczniów, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej jest najważniejszym dokumentem w państwie. Zawiera podstawowe zasady, które obowiązują w Polsce, wyznacza kompetencje najważniejszych organów władzy, ustala zależności między nimi oraz zawiera katalog praw i obowiązków obywateli. Następnie nauczyciel cytuje zapisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej na temat podstawowych praw obywatelskich, aby podkreślić fakt ochrony prawnej obywateli w czasie pokoju. Pozwoli to dostrzec brak poszanowania prawa przez Trzecią Rzeszę w czasie II wojny światowej i sytuację zagrożenia, w której żyli ludzie na terenie Kraju Warty [załącznik nr 1].

II. Rozwinięcie

1. Nauczyciel odczytuje tekst Michaela Alberti, „*Nikczemna perfidia, niska, bezmierna chciwość oraz zimne, wyrachowane okrucieństwo*” – *ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej w Kraju Warty* [tekst źródłowy nr 2].

Klasa interpretuje zaprezentowany materiał, odpowiadając na pytania i wykonując polecenia:

- Jakie wydarzenie było sygnałem w Kraju Warty, że polityka okupanta wobec Żydów będzie mieć charakter represyjny?
- Kiedy i gdzie doszło do opisanych wydarzeń?
- Wymień wszystkie wspomniane w tekście powody represji wobec Żydów w Kraju Warty.
- Wymień przejawy polityki antyżydowskiej w Kraju Warty.
- W jaki sposób dobra materialne skonfiskowane Żydom były wykorzystywane przez Trzecią Rzeszę?

2. Praca w grupach.

a) Grupa I otrzymuje tekst: *Relacja nieznanego autora opisująca publiczne wymierzenie kary chłosty Żydom z Nieszawy* [tekst źródłowy nr 4].

Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 2].

- b) Grupa II otrzymuje tekst: *Wspomnienia Firy Sochaczewskiej na temat pierwszych tygodni okupacji niemieckiej w Poznaniu i sytuacji ludności żydowskiej oraz o wyjeździe do Łodzi* [tekst źródłowy nr 11] oraz tekst: *Oznakowanie ludności żydowskiej w Kraju Warty* [tekst źródłowy nr 12].
Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 3]
- c) Grupa III otrzymuje tekst: *Fragment relacji opisującej wysiedlenie ludności żydowskiej z Konina w 1939 r.* [tekst źródłowy nr 17]; tekst: *Wspomnienie Lisabeth Judelowitsch-Brodie dotyczące wysiedlenia ludności żydowskiej z Poznania w grudniu 1939 r.* [tekst źródłowy nr 19] oraz materiał ikonograficzny: *Mieszkańcy getta Konstancja w Kutnie, 1940–1942* [fotografia nr 8].
Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 4].
- d) Grupa IV otrzymuje tekst: *Zarządzenie w sprawie zatrudnienia Żydów, z 31 października 1941 r. (fragmenty)* [tekst źródłowy nr 32], tekst: *Fragment wspomnień Arie Goldsteina, więźnia obozów pracy przymusowej, dotyczących pracy przymusowej oraz warunków życiowych w obozie w Nekli* [tekst źródłowy nr 34] oraz materiał fotograficzny: *Resort metalowy w Litzmannstadt Getto* [fotografia nr 10].
Grupa wykonuje polecenia [załącznik nr 5].

3. Nauczyciel przypomina uczniom, że pantomima, inaczej mimodram, to rodzaj przedstawienia, w którym aktor (mim) nie używa głosu, tylko odgrywa przedstawienie, używając ruchu, mowy ciała i gestów.

We wcześniej wyznaczonych grupach uczniowie przekładają treść przeczytanych tekstów źródłowych na język komunikacji niewerbalnej i miniatury teatralnej. Przygotowują scenkę pantomimiczną prezentującą emocje oraz doświadczenia osobiste i zbiorowe Żydów poddanych represjom w Kraju Warty ze względu na przynależność etniczną. Efekty swojej pracy uczniowie przedstawiają nauczycielowi oraz kolegom z wszystkich grup.

III. Podsumowanie

We wcześniej wyznaczonych grupach uczniowie przygotowują plakat, projekt graffiti lub kolaż artystyczny będący głosem sprzeciwu wobec represji na tle etnicznym. Efekt swojej pracy zbiorowej prezentują całej klasie.

Uwagi do realizacji

- Warto na zajęcia przygotować brystol, kolorowe czasopisma, kredki, flamastry, klej i nożyczki, bo te przybory będą potrzebne do wykonania prac plastycznych.

Załączniki

Załącznik nr 1

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, www.sejm.gov.pl (data dostępu: 16.08.2020):

Art. 40. Zasada zakazu tortur

Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych.

Art. 41. Zasada nietykalności osobistej

- 1. Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.*
- 2. Każdy pozbawiony wolności nie na podstawie wyroku sądowego ma prawo odwołania się do sądu w celu niezwłocznego ustalenia legalności tego pozbawienia. O pozbawieniu wolności powiadamia się niezwłocznie rodzinę lub osobę wskazaną przez pozbawionego wolności.*
- 3. Każdy zatrzymany powinien być niezwłocznie i w sposób zrozumiały dla niego poinformowany o przyczynach zatrzymania. Powinien on być w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przekazany do dyspozycji sądu. Zatrzymanego należy zwolnić, jeżeli w ciągu 24 godzin od przekazania do dyspozycji sądu nie zostanie mu doręczony postanowienie sądu o tymczasowym aresztowaniu wraz z przedstawionymi zarzutami.*
- 4. Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny.*
- 5. Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania.*

Art. 45. Prawo do sprawiedliwego procesu

- 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.*
- 2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.*

Art. 52. Zasada wolności poruszania się

- 1. Każdemu zapewnia się wolność poruszania się po terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyboru miejsca zamieszkania i pobytu.*
- 2. Każdy może swobodnie opuścić terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.*
- 3. Wolności, o których mowa w ust. 1 i 2, mogą podlegać ograniczeniom określonym w ustawie.*
- 4. Obywatela polskiego nie można wydalić z kraju ani zakazać mu powrotu do kraju.*
- 5. Osoba, której pochodzenie polskie zostało stwierdzone zgodnie z ustawą, może osiedlić się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na stałe.*

Art. 65. Wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz miejsca pracy

1. *Każdemu zapewnia się wolność wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy. Wyjątki określa ustawa.*
2. *Obowiązek pracy może być nałożony tylko przez ustawę.*
3. *Stałe zatrudnianie dzieci do lat 16 jest zakazane. Formy i charakter dopuszczalnego zatrudniania określa ustawa.*
4. *Minimalną wysokość wynagrodzenia za pracę lub sposób ustalania tej wysokości określa ustawa.*
5. *Władze publiczne prowadzą politykę zmierzającą do pełnego, produktywnego zatrudnienia poprzez realizowanie programów zwalczania bezrobocia, w tym organizowanie i wspieranie poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz robót publicznych i prac interwencyjnych.*

Art. 66. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

1. *Każdy ma prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Sposób realizacji tego prawa oraz obowiązki pracodawcy określa ustawa.*
2. *Pracownik ma prawo do określonych w ustawie dni wolnych od pracy i corocznych płatnych urlopów; maksymalne normy czasu pracy określa ustawa.*

Załącznik nr 2

Zapoznaj się z tekstem źródłowym, a następnie odpowiedz na pytania:

1. Gdzie i kiedy rozegrały się opisane wydarzenia?
2. Jakiej formy bezprawia doświadczyli Żydzi?
3. Jakie działania niemieckie miały na celu zwiększenie upokorzenia Żydów?
4. Dlaczego los Jagody jest szczególnie przejmujący?
5. Jakie prawa obywatelskie zostały pogwałcone we wspomnianym zdarzeniu?

Załącznik nr 3

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi, a następnie odpowiedz na pytania oraz wykonaj polecenia:

1. Wymień formy represji wobec Żydów, o których wspomina Fira Sochaczewska.
2. Jakie były powody oznakowania ludności żydowskiej?
3. Wymień wszystkie wymienione w tekście formy oznakowania Żydów.
4. Sporządź kalendarium wprowadzania rozporządzeń administracyjnych dotyczących oznakowania ludności żydowskiej.

Załącznik nr 4

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi oraz materiałem zdjęciowym, a następnie odpowiedz na pytania oraz wykonaj polecenia:

1. Kiedy rozegrały się opisane wydarzenia w Koninie i Poznaniu?
2. Dlaczego doszło do wysiedlenia ludności żydowskiej z Poznania?
3. W jaki sposób przebiegał proces opuszczania mieszkań?
4. Jaki przebieg miała podróż do miejsca osiedlenia?
5. Jakim formom represji poddano Żydów, którzy pozostali w Koninie?
6. Kogo przedstawia fotografia?
7. W jakich warunkach żyją Żydzi w getcie Konstancja?
8. Jakie przedmioty życia codziennego dominują na fotografii? O czym to świadczy?

Załącznik nr 5

Zapoznaj się z tekstami źródłowymi oraz materiałem zdjęciowym, a następnie odpowiedz na pytania oraz wykonaj polecenia:

1. Jaką pracę wykonują Żydzi?
2. W jakich warunkach pracują?
3. Opisz warunki bytowe i aprowizacyjne w obozie.
4. Jak wyglądała sytuacja osób chorych w obozie? Opisz wspomniane w tekście konkretne przykłady.
5. Wymień prawa pracownicze, których byli pozbawieni Żydzi.
6. Opisz postaci widoczne na fotografii.
7. Kim są pracownicy resortu metalowego? Czy w świetle współczesnego prawa mogą pracować?